

Vergaderjaar 1987–1988

20 703

Memorandum van Overeenstemming tussen Nederland, de Bondsrepubliek Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk betreffende de bouw en de exploitatie van de Europese Transsone Windtunnel, met bijlagen; 17, 18 en 21 maart, 26 en 27 april 1988

Nr. 1 (herdruk³)

Ter griffie van de Eerste en van de Tweede Kamer der Staten-Generaal ontvangen op 13 september 1988. De wens dat deze overeenkomst aan de uitdrukkelijke goedkeuring van de Staten-Generaal zal worden onderworpen, kan door of namens een of beide Kamers of door ten minste vijftien leden van de Eerste Kamer dan wel dertig leden van de Tweede Kamer te kennen worden gegeven uiterlijk 13 oktober 1988.

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Aan de Voorzitters van de Eerste Kamer en van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 7 september 1988

Ter voldoening aan het ter zake bepaalde in de Grondwet¹, de Raad van State gehoord, heb ik de eer u hierbij ter stilzwijgende goedkeuring over te leggen het op 17, 18, 21 maart, 26 en 27 april 1988 tot stand gekomen Memorandum van Overeenstemming tussen het Koninkrijk der Nederlanden, de Bondsrepubliek Duitsland, de Franse Republiek en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland betreffende de gezamenlijke bouw en de gezamenlijke exploitatie van de Europese Transsone Windtunnel, met bijlagen (Trb. 1988, 62).²

Een toelichtende nota bij dit Memorandum gelieve u hiernevens aan te treffen.

De goedkeuring wordt alleen voor Nederland gevraagd.

De Minister van Buitenlandse Zaken,
H. van den Broek

¹ Art. 91, (1) add. art. XXI, (1) (a) G.W. en art. 61, (3), G.W. 1972

² Ter inzage gelegd op de bibliotheek

³ Herdruk wegens verbetering van de tekst in de marge

TOELICHTENDE NOTA

De goedkeuring wordt gevraagd voor het Memorandum van Overeenstemming (MvO) betreffende de gezamenlijke bouw en gezamenlijke exploitatie van de Europese Transsone Windtunnel (ETW).

1. Algemeen

Met betrekking tot de achtergronden en de voorgeschiedenis van dit project moge verwezen worden naar de parlementaire behandeling van het Memorandum van Overeenstemming betreffende de Fase van het Definitieve Ontwerp van de Europese Transsone Windtunnel (zie Kamerstukken II 1987/88, 20 262, nr. 1).

Op grond van laatstgenoemd Memorandum werd in de reeds bestaande «Stuurgroep ETW» (SC-ETW) benoemd de plv. Directeur-Generaal van de Rijksluchtvaartdienst van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat en de Algemeen Directeur van het Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (NLR) als vertegenwoordigers van de Nederlandse Overheid.

De reeds bestaande Technische Groep werd omgezet in een (grotere) Projectgroep (PG-ETW), gehuisvest op het terrein van de Deutsche Forschungs- und Versuchsanstalt für Luft- und Raumfahrt (DFVLR) te Keulen-Porz, Bondsrepubliek Duitsland, de eerder overeengekomen vestigingsplaats voor de ETW. Ondersteund door raadgevende ingenieursbureaus wordt het technisch ontwerp van de verschillende onderdelen van de ETW nader uitgewerkt. Voorts worden proefnemingen verricht in de bij het NLR in Amsterdam geplaatste modeltunnel van de ETW, terwijl door laboratoria en vliegtuigindustrieën in de betrokken landen ondersteunende programma's worden uitgevoerd. Tenslotte zijn in overleg met de betrokken overheden teksten opgesteld voor de structuur van de Fase 3, de bouw en exploitatie van de ETW, te weten het onderhavige Memorandum van Overeenstemming tussen de betrokken regeringen, een Samenwerkingsovereenkomst tussen de betrokken nationale instituten en statuten voor de «European Transonic Windtunnel GmbH». Tevens zal een overeenkomst tussen de Staat en het NLR gesloten worden betreffende de uitvoering van het ETW-project (deze stukken zijn als bijlage opgenomen).

Het Memorandum van Overeenstemming is op 27 april 1988 voor het Koninkrijk ondertekend. Direct daarna is een aanvang gemaakt met de oprichting van de ETW GmbH teneinde de eerste contracten met lange levertijd te kunnen plaatsen. Daar de inwerkingtreding van dit MvO niet voor 1 januari 1988 kan worden gerealiseerd, voorziet dit MvO in voorlopige toepassing.

Hierdoor zal vertraging in de bouw kunnen voorkomen. Dit betekent dat de voortgang van het project en de samenwerking met de andere landen, die geen constitutionele procedures behoeven te volgen, niet in gevaar komt. Mochten er bezwaren zijn van de zijde van het parlement dan zal het MvO overeenkomstig artikel 15 niet in werking treden.

2. Het Memorandum van Overeenstemming betreffende de gezamenlijke bouw en exploitatie van de ETW

a. *Onderwerp van het Memorandum*

De vier betrokken regeringen komen overeen over te gaan tot het (doen) bouwen en exploiteren van een Europese Transsone Windtunnel. Daartoe wordt door de vier betrokken nationale instituten een samenwerkingsovereenkomst gesloten. Aangezien het Engelse Royal Aircraft Establishment onderdeel is van het Ministerie van Defensie, is de desbe-

Het advies van de Raad van State wordt niet openbaar gemaakt op grond van het bepaalde in artikel 25a, derde lid, onder b, van de Wet op de Raad van State.

treffende minister formeel partij in genoemde samenwerkingsovereenkomst. Op hun beurt gaan de instituten over tot het oprichten van de ETW GmbH, de juridische opdrachtgever van de bouw en toekomstig eigenaar van de ETW. Voorzien is dat de nationale instituten de aandeelhouders van de GmbH zullen zijn, maar dat de betrokken overheden zitting zullen hebben in de Raad van Toezicht van de ETW GmbH.

Teneinde dit laatste te verzekeren zijn in de overeenkomst die de onderlinge verhouding tussen de Staat en het NLR nader regelt bepalingen hierover opgenomen.

b. De kosten voor de bouw

In het MvO betreffende de Fase van het Definitieve Ontwerp werd uitgegaan van een voorlopige raming van de totale bouwkosten van DM 480 miljoen, prijspeil januari 1984. Door de PG-ETW werden definitieve kostenramingen opgesteld, gebaseerd op de nadere uitwerking van het technisch ontwerp van de verschillende onderdelen van de ETW.

Rekening houdend met de uitkomsten van genoemde nadere uitwerking van het technisch ontwerp en de (internationale) prijsstijging sedert januari 1984 is afgesproken dat er een bedrag van ten hoogste DM 562 miljoen, prijspeil januari 1987 ter beschikking zal worden gesteld, te besteden over een periode van 7 jaar (1988-1994) (artikel 3, derde lid). Het Nederlandse aandeel bedraagt 6%; de overige landen betalen ieder 28%, terwijl Duitsland bovendien 10% extra betaalt in verband met de vestiging van de ETW in Duitsland. Zie verder hierna onder «Financiële aspecten».

c. Kosten voor de initiële exploitatie

Tussen de vier betrokken landen is in het MvO een speciale regeling getroffen voor de initiële exploitatie. Deze regeling behelst dat, gedurende de eerste drie jaar van de exploitatie steun zal worden verleend tot een totaal bedrag van ten hoogste DM 109 miljoen aan de ETW GmbH.

Voor de verdeling van deze kosten is eenzelfde verdeelsleutel gehanteerd als voor de Fase van het Definitieve Ontwerp. Het Nederlandse aandeel bedraagt 7%; de overige landen betalen ieder 31%. Zie verder hierna onder «Financiële aspecten».

d. Exploitatie

Na de hierboven genoemde initiële exploitatie zal de ETW GmbH volledig zelfstandig moeten kunnen opereren.

e. Looptijd en terugtrekking

Het Memorandum van Overeenstemming geldt voor onbepaalde duur; opzegging is mogelijk met een opzegtermijn van twee kalenderjaren, met dien verstande dat opzegging niet eerder mogelijk is, dan aan het einde van de initiële exploitatie, tenzij het volledige aandeel in de totale kosten van de bouwfase wordt betaald. Voorts is vastgelegd dat uittreding niet zal leiden tot teruggave van gerealiseerde bijdragen aan het project.

f. Belang van Nederlandse deelname

In de toelichtende nota op het MvO betreffende de Fase van het Definitieve Ontwerp is het belang van Nederlandse deelname uitgebreid beschreven. Ook thans geldt dit belang, uitgaande van de wens dat de Nederlandse vliegtuigindustrie zal blijven participeren in de ontwikkeling van vliegtuigen.

Voor het NLR is de betekenis van Nederlandse deelname aan de ETW vooral gelegen in de daaruit resulterende bevestiging en uitbreiding van de internationale samenwerking op dit gebied. Op het gebied van windtunnels en aërodynamisch onderzoek neemt het NLR op dit moment een vooraanstaande plaats in. Alleen door in internationaal verband deel te blijven nemen aan verdere ontwikkelingen kan het NLR, daardoor op de hoogte blijvend van geavanceerde technologieën en technieken, deze plaats behouden.

3. Financiële aspecten

Zoals uiteengezet in de toelichtende nota met betrekking tot het MvO betreffende de Fase van het Definitieve Ontwerp is besloten om – evenals dat in de andere landen het geval zal zijn – de Nederlandse deelname in de ETW met subsidie à fonds perdu te financieren.

Voor wat betreft de bouwkosten betekent dit, uitgaande van de hierboven genoemde raming van DM 562 miljoen (prijspeil januari 1987), een koersverhouding van f 1,12, dat het Nederlandse aandeel (6%) f 37,8 miljoen bedraagt, als volgt te verdelen over de begrotingsjaren:

(f. miljoen)	
1988	3,9
1989	7,1
1990	7,6
1991	8,1
1992	7,4
1993	2,5
1994	1,2
(jan-jun)	—
Totaal	37,8

Voor wat betreft de kosten van de initiële exploitatie betekent dit, uitgaande van de hierboven genoemde ramingen van DM 109 miljoen, een koersverhouding van f 1,12 dat het Nederlandse aandeel (7%) f 8,5 miljoen bedraagt, als volgt verdeeld over de begrotingsjaren:

(f miljoen)	
1994	1,4
(jul-dec)	
1995	2,8
1996	2,9
1997	1,4
(jan-jul)	—
Totaal	8,5

Getracht wordt de huidige meerjarencijfers aan te doen sluiten bij het daadwerkelijke kostenverloop.

Bijstelling van de raming kan plaatsvinden op basis van overeenstemming tussen de vier betrokken landen alsmede ontwikkelingen op het gebied van de internationale inflatie en/of koersverhoudingen. Hierover zijn afspraken vastgelegd in het MvO.

Koninkrijkspositie

Gelet op het onderwerp van de onderhavige samenwerking zal het Memorandum voor wat het Koninkrijk betreft alleen voor Nederland gelden.

De Minister van Verkeer en Waterstaat,
N. Smit-Kroes

De Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken,
P. R. H. M. van den Linden